

ordine prosequitur per tractatus 124. Exiit tomo IX operum ejusdem.

Secundus est Venerabilis Beza, qui S. Augustinum passim et subinde ad verbum consecratur.

Tertius est auctor Glossæ. Ubi advertit in Glossa communi triplicem contineri Glossam. Prima est interlinearis, quæ inter lineas textus sanctæ Scripturæ inseritur, ideoque breviter, sed præcipuum, multa docte et utiliter tangit. Secunda est marginalis, quæ ad marginem textus sanctæ Scripturæ collocatur, et vocatur Glossa ordinaria. Tertia, quæ huic subnectitur, est Glossa Nicolai Lyri. Primum Interlinearis auctorem esse Anselmum Laodunensem, cognomento Scholasticum, censet Sixtus Senensis, Franciscus Ribera et alii. Anselmus hic floruit anno Domini 1110.

Secundæ Glossæ, scilicet Ordinariæ, Idem Sixtus, Ribera et alii auctorem faciunt Strabum, monachum Fuldensem, auditorem Rabani Mauri, sub annum Domini 820, qui eam ex Rabano, S. Gregorio aliisque Patribus conflavit.

Tertia auctorem suum præfert Nicolaum de Lyra, sic dictum a Lyra, vice Normanniæ, qui genere et gente Judæus, conversus ad Christum et S. Francisci Ordine ingressus, docuit Theologiam Scholasticam, anno Domini 1320, vir doctus et lingue Hebræicæ peritus. Hic Glossam illo tempore insignem scripsit, qua Joannem et ceteros hagiographos ad litteram explicat, adeo ut de eo vulgi ore olim tritum fuerit

« Nisi Lyra lyrasset, nostri Theologi non saltassent. » Verum hoc in Lyrano notandum et cavendum, quod ipse suæ genti et Rabbini, maxime R. Salomoni, qui magnus est fabulator, plus æquo, etiam in nensis et fabellis Judaicis, subinde indulgeat et consentiat.

Posterioribus sæculis, et præsertim nostro hoc omnium eruditissimo, plures in S. Joannem commentati sunt. Præ aliis excellunt Joannes Maldonatus et Societate Jesu, qui fusus est, acutus, elegans et doctus; Cornelius Jansenius, qui exactus, solidus et genuinus; Franciscus Toletus, qui acri judicio sapiens est et pulcher, præsertim in applicandis metaphoris et similitudinibus, earumque analogiis, v. g. cur Christus vocetur vitis, panis, vita, lux, ostium, pastor; cur Spiritus Sanctus nuncupetur aqua viva, columna, ignis, etc. Sebastianus Barradius litterarum recte tangens, et moralia miscens, concionatoribus dicendi materiam et spiritum subministrat. Franciscus Lucas lotus litteralis est, sed litteram ad pios affectus trahit. Franciscus Ribera brevis, sed motu suo rarus et eruditus: positivus est, et post mortem Ribere in lucem editus.

Ex hereticis in S. Joannem scribere Martinus Bucerus, Wolfgangus Musculus, Bullingerus, Brentius, Calvinus ac Theodorus Beza; et quibus omnibus Augustinus Marloratus Catenam consarcinavit, quam in Belgio perlegi et consultari.

## SANCTUM

## JESU CHRISTI EVANGELIUM

## SECUNDUM JOANNEM.

Hic est titulus in Codicibus Græcis et Latinis; in Syriacis hic est: *Evangelium Sanctum præconium Jouchanon* (Joannis), quod locutus est et predicavit Ionice (Græce) Ephesi; in Arabicis hic est: *Evangelium Sancti magni discipuli, Apostoli Joannis, filii Zebedæi, dilecti Domino nostro Jesu Christo.*

## CAPUT PRIMUM.

## SYNOPSIS CAPITIS.

*Describit Verbi aeterni originem, et ex Deo Patre generationem, omnipotentiam, omniscientiam, ac tandem vers. 14, Incarnationem, et gratiæ plenitudinem. Secundo, vers. 19, testimonium quod Joannes Baptistæ Judæis interrogantibus dedit de Jesu; scilicet ipsum esse Messiam et Agnum, qui tollit peccatum mundi. Tertio, vers. 37, narrat duos Joannis discipulos visitasse Christum, e quibus unus Andreas fratrem suum Simonem adducit ad Christum, cui Christus: Tu, ait, vocaberis Cephas, id est Petrus. Quarto, vers. 43, ad sui sequelam vocat Philippum, hic Nathanaelem ad Christum adducit, qui ei secreta sua sub flexa facta pandens, ab eo agnoscitur esse Messias. Unde Christus ei promittit majora, scilicet, quod visurus sit angelos et caelo ad se descendentes et ascendentes.*

1. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. 2. Hoc erat in principio apud Deum. 3. Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, quod factum est. 4. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum; 5. et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt. 6. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. 7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. 8. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. 11. In propria venit, et sui eum non receperunt. 12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus: 13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. 14. Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis. 15. Joannes testimonium perhibet de ipso, et clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat. 16. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia. 17. Quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. 18. Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. 19. Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? 20. Et confessus est, et non negavit; et confessus est: Quia non sum ego Christus. 21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non. 22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus



S. Joannes ~~verbum~~ ~~etiam~~ fuisse in principio.

Rursum mens nostra per hanc comparationem principii, sive aeternitatis ad tempus quodlibet, ascendit ad ipsam aeternitatis antiquitatem et quasi originem, illam positive in se considerando, illamque vocat principium, hoc est initium omnis durationis et aeternitatis; sed hoc initium revera est sine initio, et principium carens principio. Igitur ut concipiamus et exprimamus rem quamquam non cepisse in tempore, sed esse aeternam et fuisse ab aeterno, dicimus illam fuisse in principio omnis durationis et aeternitatis, per quod illi aliud significamus, quam illam fuisse semper, fuisse ab aeterno, fuisse ab omni aeternitate. Hoc ergo sensu Joannes ait: « In principio erat Verbum. » Et Psaltes, Psal. cix: « Tecum principium in die virtutis tuae. » Et sic vulgo dicimus Deum existisse a principio aeternitatis, id est ab omni aeternitate. Principium ergo hic non initium aliquod, sed ipsam in se aeternitatem quae fuit a principio, denotat.

ERAT. — *Ubi erat*, ait S. Basilius in hae S. Joannis verba, nos ducit ad « aeternitatem: » Non quasi *erat* significet Verbum antecessisse principium de quo dicitur: « In principio erat, » ac consequenter principium temporis et mundi hic accipiendum sit, sed quod in principio durationis vel aeternitatis (quod Verbum non antecessit nisi ratione tantum: sicut enim res quaelibet suam durationem summeque tempus vel aevum ratione antecedit, sic et Deus suam durationem et aeternitatem; duratio enim est rei quae existit et durat, duratio et mensura), hoc est jam olim ab omni aeternitate erat Verbum. Ubi nota, dicit *erat*, non *fuit*, quia *fuit* significat rem fuisse et praeterisse: *erat* vero significat etiamnum esse, sive esse perennem et aeternam. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus et Theophylactus. Spiritus Sanctus ergo posuit *erat* in mente et calamo Joannis, contra Arianos, quos praevidebat futuros, horum enim vox fuit: « Erat quando non erat: » hoc est, erat tempus, quando non erat Filius; quam eorum vocem ex hisce S. Joannis verbis damnat Concilium Nicenum, quia scilicet « in principio, » id est semper ab aeterno, « erat Verbum. »

Rursum, « in principio erat Verbum, » id est ab aeterno genitum est Verbum; hac enim generatio in voce *Verbum* includitur, uti mor ostendunt.

Insuper Elias Cretensis, in orat. 4 De Theol. S. Gregorii Nazianzenis, notat verbum substantivum, est et erat proprium esse Dei; dicitur enim ab essendi plenitudine. Unde Deus Hebraice vocatur *Jehova*, sive *qui est*; Graece *ὁ ὢν*, de quo multa dixi *Exod. III, 14*.

VERBUM. — Graece *ὁ λόγος*, id est illud Verbum, scilicet aeternum et divinum, hoc est Filius Dei, uti etiam ipsi Ariani olim fatebantur: nam paulo post Joannes, vers. 14, haec « Verbum » vocat unigenitum Patris. Et ita pas-

sim in Scriptura Filius vocatur Verbum Patris, licet S. Basilius putet Spiritum Sanctum quoque posse dici *Verbum*; sed recte advertit D. Thomas id improprie duntaxat dici posse.

Quaerens, cur Filius Dei dicitur *ὁ λόγος*, id est Verbum?

Respondeo: *λόγος*: Graece multa significat, quae omnia huic loco conveniunt. Primo, *λόγος*, verti potest *ratio*, quia sicut ratio vel notitia a mente; sic Filius a Patre procedit. Ita S. Chrysostomus; Theophylactus, Euthymius, S. Basilius et Nazianzenus, orat. 4 De Theolog.

Secundo, *λόγος*, verti potest *definitio*, quia Verbum Patris naturam omnesque res definit exprimit et explicat. Ita Nazianzenus, ibid. Unde Nicetas, in orat. 42 Nazianzenis: « Quam rationem, ait, habet definitio ad definitum, eandem habet Filius ad Patrem. Ipsum enim declarat, sicut definitio id quod ab ea definitur. Quomodo Christus dicebat: Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum, Joan. XIV. Paternae siquidem naturae compendiosa demonstratio est Filius. Omnis enim proles parentis sui facit est ratio, sive definitio. »

Tertio, *λόγος*, verti potest *causa*, quia Verbum est causa rerum omnium quae verbo Dei creata et producta sunt. Ita S. Dionysius, De Divina nom., cap. VII; S. Hieronymus, epist. ad Paulinum. Quarto, *λόγος*, verti potest *opus*, quia Verbum est opus Patris, illi commensum, coaevum et adequatum.

Quinto, *λόγος*, verti potest *virtus*, quia Verbum est virtus, robur et dextera Patris.

Sexto, *λόγος*, verti potest *forma*, quia Verbum est Patris forma, decor et pulchritudo.

Septimo et optime, *λόγος*, verti potest *sermo*, cum Tertulliano, S. Cyrilliano, S. Ambrosio et S. Hieronymo, vel potius *verbum*. Unde et Ethiopice vertit *kal*, id est *verbum*; sic et Syrus, Arabicus, Persicus, Aegyptius. *Verbum*, inquam, non oris, sed mentis, quia sicut nos cogitando vel intelligendo, formamus nobis conceptum rei cogitatis vel intellectis, qui dicitur verbum mentis; ita Pater aeternus intelligendo et comprehendendo suam essentiam et omnia quae in ea sunt, ac inter ea vim spirativam Spiritus Sancti et vim creativam omnium rerum possibilem, formavit et produxit hoc Verbum aeternum, sibi adequatum et simillimum; quo fit ut Verbum hoc sit Deus Dicitur Filius a Patre genitus (1).

(1) Vocem *λόγος*, *Verbum*, unus Joannes inter scriptores novi testamenti ita adhibet, ut ea aperte designet alteram *ὑπόστασιν* divinam, qualem illam Christiani credere profitentur; atque ex veteri testamento nomen istud in hanc notionem acceptam, « promississe videtur. Esi enim in veteribus scripturis *דבר*, sive *λόγος*, nunquam videtur divinam aliquam *ὑπόστασιν* perspicue atque indubitate significare, tamen sive ex explicatione tradita a majoribus, sive potissimum ex doctrina Christi, qui apostolis aperuit, sensum ut intelligente scripturas, discernere potuit Joannes nomine sive *דבר*, sive *λόγος* in certis

hinc et Gentilium Philosophi et Theologi, ut Trismegistus, Orpheus, Plato alique Graeci, Chaldaei et Aegyptii Patrem vocarunt *ὄν*, id est mentem; Filium vero *λόγος*, quasi mentis prolem, teste S. Augustino, lib. VII Confess., cap. IX; Theodoro, lib. II De Curandis Graecor. Affect., et aliis. Unde illud Platonis: « Monas genuit monadem, et in se reflexit ardorem, » q. d. Pater genuit Filium, et per cum spiravit Spiritum Sanctum, qui est amor reflexus Patris et Filii: licet multi censeant Platonem, Trismegistum aliosque Gentiles per *λόγος*, non intellexisse filium, sed ideam quae est in mente Dei, juxta quam ipse creavit omnia et in se reflexit ardorem, quia mundum creavit propter sui amorem (4).

Ubi nota: Verbum Dei est duplex: unum essentiale, quod est ipsa intellectio Patris, quam cum essentia, intellectu et voluntate communicat Filio et Spiritui Sancto; alterum est notionale, quod est Verbum a Patre productum et persona subsistens, scilicet Filius, de quo hic agit Joannes. Ita S. Thomas, I, dist. 27, Quaes. II, art. 2, et ex eo Capreolus et Ferraris. Intellige hoc de Verbo ample sumpto; nam Verbum stricte proprieque sumptum non nisi notionale est, uti docet S. Augustinus, Cyrillus, D. Thomas, et ex iis Suarez, lib. IX De Trinit. cap. III.

Plura de Verbo hoc dixi in epist. I S. Joannis, cap. I, 4, ubi pariter ostendi, in quibus Verbum hoc divinum nostro humano sit simile, et in quibus sit dissimile: item ejus dignitatem, praesentiam, efficaciam, qua intime mentibus nostris illabitur, easque sibi assimilata, purificata, perficit, sanctificat. Quibus adde S. Augustinum, serm. 38 De Verbis Domini: « Est, inquit, Verbum Dei forma quaedam non formata, sed forma omnium formarum superans omnia, existens in omnibus. Quaerunt vero quidam, quomodo nasci potuerit Filius coaevus Patri? nonne si ignis aeternus esset, coaevus esset splendor? Hincque imago quae de speculo existit aut aqua? ut si aliquid super aquam, exempli gratia virgultum, semper fuisset, et imago de eo semper esset. » S. Basilius, hom. in prius. Joannis: « Verbum hoc, ait, quod erat in principio, nec humanum erat, nec angelorum, sed ipse Unigenitus, qui dicitur Verbum, quia impassibiliter natus, et generantis imago est, totum in se generantem demonstrans: habet vero verbum nostrum divini Verbi similitudinem quamdam; declarat enim totam mentis conceptionem; et quidem cor nostrum quasi fons est, verbum prolatum quasi rivulus ex ipso manans.

quibusdam veteris testamenti locis divinam illam *ὑπόστασιν* demonstrari, v. g. Psal. xxxii, 6 et 9; Gen. I, passim. (1) Quantum discrepet tum *λόγος* Joannis ab illo Philonis et Neophylactorum, tum trias quam illi commentati sunt, a divina triade, qualem Christiani esse credunt, pater evicerunt Carpovius, Philoniana, hoc est Prolog., etc. Mosheimus, et Bruckerus in sua Hist. Philosoph. Per II, P. II, lib. I, cap. I, § 7.

Prævidit Spiritus Sanctus futurum, qui glorie Unigeniti invidentes, dicerent: Antequam genitus esset, non erat, itaque ait: « In principio erat Verbum. » S. Chrysostomus: « Non simpliciter, ait, Verbum dixit, sed cum articulo a reliquis ipsis separans: est enim quaedam hypostasis ex Patre impassibiliter proveniens; significat vero hoc, In principio erat, semper et infinite existisse; nam de coelo et de terra non dicitur quod erant in principio, sed quod in principio facta sunt. »

ER VERBUM ERAT APUD DEUM. — Occurrit S. Joannes objectioni. Dicit enim quis: Ubi erat Verbum in principio, id est ab aeterno, cum adhuc nullus locus, ita nihil, sive nulla creata essent in rerum natura? Respondet, Verbum loco non egisse, eo quod spirituale sit et divinum, sed fuisse apud Patrem (1), utpote a quo originem duceret, id est, ut ait vers. 18, fuisse in sinu Patris, vel etiam in domo paterna, quae est Deus ipse ejusque immensitas; ibi, inquam, fuisse arcam et nobis absconditum.

Prepositio *apud* notat *diversitatem* personae; quod scilicet Filius sit diversa persona a Patre, non una et eadem, uti voluit Sabelliani ejusque assectae Sabelliani: « Quomodo enim quod unum numero est, ipsum apud seipsum esse intelligitur? » ait S. Cyrillus. Sic et S. Chrysostomus, Theophylactus, ac Severus et Leonius, in Catena. « Ante omnia, ait Tertullianus, lib. V Contra Praxeum, Deus solus erat ipse sibi et mundus, et locus, et omnia; solus autem, quia nihil aliud extrinsecus preter illum, eorumque non tunc quidem solus; habebat enim secum, quam habebat in semetipso, rationem suam, etc., hanc Graeci *λόγος* dicunt. » Solitudo enim vitae beate adversatur. Deus ergo Deique beatitudo requirit societatem et amicitiam, scilicet pluralitatem personarum.

Secundo, *apud* notat amicum et summam Filii cum Patre conjunctionem, qua fit ut a Patre separari nequeat, sed illi semper indivise adhaereat. Ita Nonnus.

Tertio, *apud* designat aequalitatem Filii cum Patre; nam esse apud Deum, sive juxta Deum, est sedere ad dextram Dei quasi Deum *ἰσούτως* aequalem. Unde Christus, post ascensionem ad dexteram Patris rediisse dicitur, Marc. xvi, 19. Ita S. Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 14. Hinc et Nonnus sic explicat:

Πατρὶς ἵνα ἀμείβετο, ἀπέμεινον ὁμοῦσιν ὄντες :

hoc est

A Patre erat indivisum, aeterno cum eo sedens in throno.

Nota *ὁμοῦσιν*, quod Latina vox una non adae-

(1) Voce *Deum* significari hic, non divinam *οὐσίαν*, sed personam, Patrem videlicet, colligi potest ex his quae proxime sequuntur: et *Deus erat Verbum*, ubi nomen *Deus* personam quoque manifeste significat. *Deum* autem, non Patrem nominat, ut ex ipsis nominibus utriusque *ἰσοουσίως*; facilius statimque apparet.

quat, idemque est quod ejusdem throni consors, assessor, consessor in eadem sede. Plura de hoc membro dixi in *enist.* I S. Joannis, 1. 4.

ET DEUS ERAT VERBUM. — *Græce, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.* Ne Ariani objiciant: Si Verbum erat apud Deum, ergo ipsum non erat Deus; occurrit et anteverit Joannes: « Et Deus erat Verbum. » Ariani enim Verbum Dei internum et essentialia, id est intellectionem Patris, Filii et Spiritus Sancti (ut habet Orthodoxy fides) ponebant in uno Deo, id est in una persona fidei, ipsi contentam; sed Deum crepisse esse Patrem in tempore, cum Verbum notionale a se distinctum protulit, quasi primam creaturam, et per eam cæteras. Refellit hoc S. Joannes dicens: « *Ἦν* Deus erat Verbum, » id est Verbum jam dictum erat Deus. Sic enim invertenda est hæc propositio. Oh consonantiam enim Joannes verba transposuit; dixerat enim: « Verbum erat apud Deum; » unde repetens nomen Dei consone subjicit: « Et Deus erat Verbum, » ne quis putaret Verbum non esse Deum, eo quod dixerit esse apud Deum, *g. d.* Verbum ita est apud Deum, ut ipsimet sit Deus. Aut, ne idem ille Deus, apud quem erat Verbum, id est Deus Pater, putaretur esse Verbum, eademque cum illo persona; sed Verbum ejusdem nature divine duntaxat cum Patre communicationem habere; hinc addit: « Et Deus erat Verbum; » *g. d.* Verbum erat apud Deum Patrem, cum eoque est idem Deus, quoad eandem naturam divinam; non vero quoad eandem personam. Hoc telo confingitur Ariani; diserte enim Joannes ait Verbum, id est Filium, esse Deum.

Objiciunt Ariani vocem *θεός*, id est Deus, hic non habere articulum, uti habuit paulo ante: « Et Verbum erat apud *θεόν*, » id est Deum: ergo Verbum vere non est Deus. Respondeo: Nego sequelam; nam causa hujus diversitatis est, quod vox *θεός*, in precedenti membro, cum dicitur *apud Deum*, certam personam denotet, scilicet Patris, apud quem erat Verbum; hic ergo non personam, sed essentialiam utriusque personæ communem denotat. Verbum enim est idem Deus cum Patre, quoad eandem essentialiam et deitatem, non vero quoad eandem personam. Articulus autem notat certam personam, non vero naturam utriusque communem. Rursus Græci articulum præponunt subjecto, non predicato, hic vero Deus predicatum est, *Verbum* vero subjectum, uti dixi.

Nota Joannem trimembri hæc sententia, primo membro explicare Verbi *quando*, sive æternitatem; secundo, Verbi *ubi*, et a Patre distinctionem; tertio, *hoc* Verbi, essentialiam et essentialiam cum Patre identitatem. Si enim quæras: Quando erat Verbum? respondet: Erat in principio, id est ab æterno. Si quæras: Ubi erat Verbum? respondet: Erat apud Deum Patrem. Si denique quæras: Quidnam est Verbum et cuius naturæ? respondet: Verbum hoc est Deus. Ita S. Joannes hoc trimembre Evangelii sui de Verbo exordium ex-

plicuit in Symbolo, quod ipse jussu B. Virginis tradidit S. Gregorio Thaumaturgo; uti narrat S. Gregorius Nyssenus in ejus Vita. Hoc enim symbolum sic habet: « Unus est Deus, Pater Verbi viventis, sapientie subsistentis, et potentie et figure æternæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, figura et imago deitatis, Verbum efflux, sapientia constitutionis rerum universarum comprehensiva, et potentia totius creaturæ effectrix. Filius verus veri Patris, visum effugiens visum effugiens, et corruptioni non obnoxius non obnoxii corruptioni, et morti non obnoxius morti non obnoxii, et æternus æterni. »

2. HOC ERAT IN PRINCIPIO APUD DEUM. — Trimembrem propositionem uno hoc membro, quasi compendio repetit, confirmat et inculcat S. Joannes, *g. d.* Hoc Verbum, quod dixi esse Deum, erat in principio, id est ab æterno, apud Deum; quia enim difficile est intelligere quomodo Verbum sit apud Deum, et tamen idem sit Deus; hinc utrumque jungit et inculcat Joannes, ut unitatem essentialis simul et diversitatem personarum significet, ac in deitate esse trinitalem trium hypostaseon, scilicet Patris, Filii, et Spiritus Sancti doceat. Hoc enim est altissimum, obscurissimum et creditu difficillimum fidei nostræ mysterium, quod omnem hominum et angelorum captum superat. « Quasi ergo Arianos audiens, ait S. Cyrillus, non modo inquit: Verbum erat apud Deum, verum etiam Deus est: sic quoniam apud Patrem est, inquit, per seipsum subsistit; quoniam vero Deus est et ex Deo Patre, consubstantialis Patri, et natura Deus esse intelligitur. »

Secundam hujus repetitionis causam dat Maldonatus, scilicet ut ex tertio membro: « Et Deus erat Verbum, » quasi ex ratione vel causa, duo priora membra probet vel confirmet, *g. d.* Quia Verbum est Deus, hinc sequitur ipsum in principio fuisse apud Deum Patrem, hoc est esse æternum et Patri cœvum, *hypostases* et æquale.

Tertiam dat S. Hilarius, lib. II *De Trinitate*, idemque esse apud Deum, suspicetur esse deos, deos, scilicet unum qui sit Verbum, alterum apud quem sit Verbum, sicut Manichei duo posterunt rerum principia sive duos deos, unum qui sit creator corporum et rerum corporalium, alterum qui sit creator angelorum et rerum spiritualium. Dicit ergo Joannes Verbum ita esse apud Deum Patrem, ut idem cum Patre sit Deus, quia apud Patrem est tanquam Verbum, cum eo in eadem deitate conjunctum, imo unum idemque, sed hypostasi et persona ab eo distinctum.

3. OMNIA PER IPSUM (VERBUM) FACTA SUNT. — « Omnia, » scilicet quæ non sunt Deus, per Verbum facta, id est creata sunt, uti mox explicat. « Omnia scilicet ab angelo usque ad vermiculum, ait S. Augustinus, qui et addit: Inter dicentem

Deum et factam creaturam, quid est per quod factum est, nisi Verbum, per quod Deus dixit: Fiat, et factum est? juxta illud: Dixit, et facta sunt. » Hoc est quod ait Apostolus: « In ipso (Verbo sive Christo) condita sunt universa, in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia: sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt, » *Coloss.* 1. 16. Et, « per quem fecit et sæcula, » *Heb.* 1. 2. Et, « Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum, » *Psal.* xxxiii, 6.

Ergo ex hæc S. Joannis verbis perperam a Macedonianis negantes Spiritum Sanctum esse Deum, inferebant ipsum esse factum, id est creatum per Verbum, ac proinde ipsum esse creaturam, non creatorem, quia *omnia* refert tantum ea quæ facta, id est creata sunt, non autem increata, qualis est Spiritus Sanctus, qui idem cum Filio et Patre est Deus et actor omnium. Nam alioquin si generalissime *omnia* accipias, ex eo inferes etiam Patrem esse factum, id est creatum per Verbum, quod est absurdissimum, uti docte contra Macedonianos docet S. Gregorius Nazianzenus, *orat. De Spiritu Sancto*. Verum S. Joannes Spiritus Sancti hic non meminit, quia Verbi duntaxat generationem et incarnationem describit. Itaque cum vers. 1 et 2 dixisset Verbum in se esse Deum, esse æternum, esse apud Patrem, id est *quomodo* et æquale Patri; nunc, vers. 3, declarat quomodo idem Verbum se habeat ad creationem et creaturas, asseritque omnia per ipsum esse creata: unde gradatim, vers. 9 et seq., descendit ad hominem, docetque quomodo Verbum se habuerit ad hominem, atque asseverat illud hominis carnem et naturam assumpsisse, ut eum illuminaret, redimeret, salvaret et bearet. Huc enim tota hæc ejus narratio spectat et refertur.

Nota: prepositio *per*, cum dicitur: « per ipsum, » hic non significat causam instrumentalem, aut ministrum, quasi Verbum fuerit instrumentum vel minister Dei, per quod creari omnia, uti voluit Origenes (qui proinde a nonnullis vocatur pater Arianorum) et Ariani; sed significat causam principalem, uti et *Gen.* iv, 1: « Possedi hominem per Deum; » *Prov.* viii, 15: « Per me reges regnant; » *Gal.* iv, 7: « Quod si filius, et hæres per Deum; » *I Cor.* i, 9: « Fidelis Deus, per quem vocati estis. » Ecce hic aliusque locis prepositio *per* tribuitur Deo Patri, qui est prima omnium causa. Significat ergo *per* hic, Verbum cum Patre esse causam principalem creationis rerum omnium, ac consequenter Verbum esse omnipotens, æsequè Patrem. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius hic, ac S. Athanasius, Basiliius et alii scribentes contra Arianos. Quocirca Paulus, *Heb.* i, 10, illud *Pt. ci*, 26: « Initio, tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli, » de Verbo, sive Filio, interpretatur: « Nunquam profecto id asserturus, inquit Chrysostomus, nisi condito-

rem Filium, non ministrum arbitraretur, ac Patri et Filio pares esse intelligeret dignitates. »

Dices: Cur ergo S. Joannes potius dicit per Verbum omnia esse facta, quam a Verbo? Respondeo: *Primo*, ut significet Verbum a Patre procedere, esseque genitum: « Ne quis illum esse ingenitum suspicaretur, » ait S. Chrysostomus.

*Secundo*, ut significet Verbum esse ideam rerum creaturarum, juxta quam Pater cum Filio creavit omnia. Artifex enim omnia opera artis suæ facit per ideam, sapientiam, conceptum, sive verbum mentis suæ: hæc autem omnia appropriantur Verbo *divino*, sive Filio, qui est sapientia genita, sed increata; et per consequens appropriatur ei, quod per ipsum omnia sint facta. Ita S. Cyrillus.

*Tertio*, propriè dicit per Verbum omnia esse facta, quia Verbum a Patre accipit eam essentialiam divinam omnipotentiam et actionem eandem numero, qua simul cum Patre omnia creat; quare Verbum est quasi medium inter Deum Patrem et creaturas, ac proinde recte dicitur Pater per ipsum, ut *creasam* principalem a se genitiam, fecisse omnia.

ET SINE IPso FACTUM EST NIHIL. — « Sine exceptione sunt omnia, ait S. Hilarius, lib. *De Trinitate*, nihil, quod extra sit, derelinquitur. » Rursus *et* « sine ipso » notat Verbum fuisse socium Patri in rerum creatione. Unde S. Hilarius S. Joannem alloquens: « Piscator, inquit, reddidisti auctorem, cum socium professus es. »

FACTUM EST NIHIL. — « Nihil, » id est malum, *NIHI* puta res corruptibiles, quæ assidue tendunt in nihilum, ex quo proderunt, inquebant Manichei; hi enim censebant res corporales et corruptibiles non esse creatas a Deo et Verbo, sed a dæmone vel Deo malo esse conditas. Ridet hoc S. Augustinus, lib. *De Natura boni, contra Manicheos*, cap. xxv, ac fuisse falsumque hoc esse liquet ex Græco, qui pro *nihil* habet *ὄν*, id est *neque unum*; Syrus, *etiam non unum, g. d.* Ne unum quidem factum est sine Verbo, sed omnia omnino, usque ad unum et ultimum, per illud creata sunt. Unde Arabicus clare veritatem, *omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso non fuit quidquam eorum quæ facta sunt.*

*Secundo*, S. Augustinus per *nil* accipit peccatum, *g. d.* Omnes res creatæ sunt per Verbum, excepto nihilo, id est peccato, cuius auctor est diabolus et mala voluntas, non Deus, nec Verbum. Sicut enim malum aon est ens, sed privatio entis et boni; sic pariter peccatum est privatio rectitudinis et bonitatis, que operi inesse debet, ac consequenter peccatum est quasi nihil. Verum hoc subtilius est quam solidius, ac coactius quam germanius, teste S. Hieronymo in cap. II *Michææ*, atque refellitur ex Græco *ὄν* *ἴσθ*, *neque unum*, et ex eo quod sequitur: « quod factum est; » hoc enim tantumdem valet, ac si dicas:

« Nihil, » ut erat natura res, quae facta est, facta est sine Verbo, sed omnes omnino per illud factae et creatae sunt. Hic enim sensus est planus et genuinus.

QUOD FACTUM EST. — Triplex est hic disjunctio, et consequenter triplex lectio et intellectio, triplexque sensus: Prima est: « Sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso, » ac deinde ponitur punctum, post quod nova sententia sequitur: « Vita erat, et vita erat lux hominum, » etc., ita disjunctio legitur S. Hilarius, lib. II *De Trinit.*; S. Epiphanius, in *Anchorato*, et alii nonnulli.

Verum haec lectio passim ab aliis rejicitur. Videtur enim ineptam continere tautologiam, cum ait: « sine ipso, » et mox: « in ipso. »

Secunda lectio est: « Sine ipso factum est nihil, » deinde punctum, post quod nova sequitur sententia: « Quod factum est in ipso, vita erat. » Ita disjunctio legitur S. Augustinus, Tertullianus, *Contra Iernog.*; S. Ambrosius, lib. III *De Fide*, cap. III, et passim Latini; atque e Graecis Clemens Alexandrinus, lib. I *Pedagog.*, cap. VI, et S. Cyrillus hic: quod S. Augustinus sic explicat, q. d. Omnis res facta et creata per Verbum, antequam fieret et crearetur, erat in ipso Verbo vitaliter et intellectualiter. Erat enim in Ideis et rationibus aeternis, quae vivunt in Verbo. Erat ergo via, id est vivebat in mente et Idea Verbi. Aliter explicat S. Cyrillus, q. d. Omnis res facta erat vita in Verbo, id est vitam, hoc est vigorem et essentiam suae conservationem, accepit, et continuo accipit a Verbo, quamdiu est et existit (1).

Tertio lectio communis est Syrorum, Arabico-rum et Graecorum, S. Chrysostomi, Theophylacti, Nonni, Euthymii et Leontii, in *Catena*: « Sine ipso factum est nihil quod factum est, » deinde punctum; mox nova incipit sententia: « In ipso vita erat. » Haec lectio est plenissima, quocirca eam sequuntur Biblia Romae correctae, aliaque Latinae perplura. Sensus enim planus est; q. d. Nihil quod factum est, sine Verbo factum est, sed omnes res factae a Verbo factae sunt.

Addit hoc contra Macedonianos argumentans: Si omnia per Verbum facta, id est creata, sunt; ergo et Spiritus Sanctus per Verbum factus, id est, creatus est, ac consequenter Spiritus Sanctus

est creatura. Excludit enim hoc Joannes, addens « quod factum est; » q. d. Cum dico omnia per Verbum esse facta, non intelligo Spiritum Sanctum, sed tantum ea quae facta et creata sunt. Ergo « quod factum est, » limitat et determinat « nihil, » q. d. Nihil quod factum est, sine Verbo factum est; nulla res, quae creata, sine Verbo creata est, sed omnia per Verbum producta sunt.

4. IN IPSE VITA ERAT, ET VITA ERAT LUX HOMINUM. — Vita est res praestantissima, sicut mors est pessima. Vitae ergo fontem S. Joannes hic assignat Verbo: « In ipso enim vivimus, movemur et sumus, » *Act. XVII.* Hinc et Graeci sumum Daum vocant *ζωή*, a *ζωή*, id est vivere, quod omnibus viventibus vitam inspirat. Sensus ergo est, q. d. Vera nostra vita gratiae et gloriae in ipso Verbo erat, velut in sui origine et fonte. Unde ut ipsum hanc vitam et lucem hominibus communicaret, ad eos descendit et hominem se fecit; ut sicut per Verbum macrocosmus, hoc est magnus hic mundus, olim creatus est, ita et per illud ipsum microcosmus, id est parvus mundus, puta homo, recrearetur et a morte peccati ad vitam gratiae et justitiae revocaretur. Ita se explicat S. Joannes, cum subdit: « Et vita erat lux hominum. » *Et in epist. I, cap. I, vers. 2, loquens De Verbo vitae:* « Et vita, inquit, manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis. » *Et cap. V, vers. ult.:* « Ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, et vita aeterna. » Vide ibi dicta. Haec de causa S. Joannes passim Christum vocat « vitam. » Ita S. Chrysostomus et Theophylactus hic; Ammonius, in *Catena*; S. Ambrosius, lib. III *De Fide*, cap. III et V; Athanasius, lib. III *De Assumptione hominis, contra Marcellinum*.

Porro Patres hanc Verbi vitam varie explicant. Primo, de vita formali: « In ipso vita erat; » hoc est, ipsa Verbi substantia est vita, ipsum Verbum est vita subsistens, ait *Oecumenius* in epist. I *S. Joann.*, cap. I. Ipsum Verbum essentialiter est vita; ipsa enim ejus essentia est vivere et vita. Vivit enim vitam divinam, perfectissimam, immensam, aeternam, beatissimam; quae origo et fons est omnis vitae angelicae, humanae, animalium et plantarum.

Secundo, in Verbo est vita idealis, sive exemplaris, quia in Verbo quasi in idea vivunt simpliciter rerum omnium rationes, ut ait S. Augustinus. Verbum enim est omnium creaturarum idea, idea autem est ipsa essentia et vita Dei. Ita S. Augustinus, tract. I in *Joan.*: « Sapientia Dei, inquit, secundum artem continet omnia: terram videt, coelum, solem, lunam, sunt ista in arte, sed foris corpora sunt, in arte vita sunt. » Alio vero loco: « Propterea (ait Joannes) quod factum est, in ipso vita erat, omnia quae facta et vitam non habent, in ipso Verbo Dei vita sunt,

(1) Posito ergo puncto post nihil, commate post factum est, rursus exurgit peculiaris sententia, in qua verborum constructio, ut alias saepe etiam est in scriptis Joannis, a pronome relativo initium capit, itaque est ordinanda: In ipso, quod factum est, vita erat. Quam quidem sententiam, quamvis abnotat Chrysostomus, hom. V in *Joannem*, commendat Cyrillus et ita explicat: « Si quid factum est, erat in ipso vita, hoc est, unigenitum Dei Verbum. Ipsum enim, vita quam sit secundum naturam, esse, et vivere, et moveri his quae sunt, largitur... in omnibus quae facta sunt, erat vita, hoc est Verbum, quod erat in principio... Verbum erat, ut vita secundum naturam, per participationem his quae sunt, sequitur immutabile. »

in seipsis vita non sunt. » Sic ergo Verbum est vita omnium creaturarum, etiam inanimatarum, quia omnes vivunt in Verbo, utpote quod totum est vita.

Tertio, in Verbo est vita causalis naturalis, quia Verbum causalit et efficit omnia viventia, easque suam vitam communicat; scilicet plantis vitam vegetativam, animalibus vitam animalem, hominibus rationalem, angelis angelicam. Rursum, in Verbo quasi in causa efficiente est vita, id est omnium rerum vigor, duratio et conservatio, quia haec per Verbum fiunt; Verbum enim omnibus rebus dat vigorem, vivere, durare et permanere. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus. Unde Jansenius sic exponit, q. d. Vita naturalis viventium pendet a Verbo; quasi sensim Joannes a vita viventium descendat ad hominem ejusque vitam acceptam a Verbo.

Quarto et magis genuine, « vitam » hic accipias causalem supernaturalem, q. d. In Verbo quasi in fonte et causa primigenia erat vita nostra supernaturalis, puta gratiae et gloriae, ideoque ut hanc vitam nobis impetraret, incarnatus est et factus homo, ut initio dixi. Supernaturalis enim vita est duplex: inchoata per gratiam, qua homo iustus per fidem, spem et charitatem servit Deo; vivitque vitam supernaturalem, in Deum supernaturaliter credendo, sperando eumque super omnia amando; altera vita supernaturalis est consummata per gloriam, qua Beati Deo fruuntur, delectantur et beantur in aeternum. Alludit ad illud *Psalm. XLV*: « Apud te est fons vitae, et in aurum tuo videbimus lumen, » hoc est, ait Theodoratus, « apud te est Verbum internum, fons vitae, et in lumine Spiritus Sancti, lumen Unigeniti tui cernemus. » Vide S. Dionysium, cap. VI *De Divina Nom.*, ubi docet Deum esse originalem vitam: primo, vitam angelicam; secundo, humanam; tertio, animalium; quarto, plantarum; quinto, justorum; sexto, Beatorum.

ET VITA ERAT LUX HOMINUM, — qua homines illuminantur spiritualiter per fidem et gratiam. De spirituali enim et supernaturali luce loquitur, non de corporali et naturali, ut patet ex seq. Sensus est, q. d. Vita nostra, quam paulo ante dixi fuisse in Verbo, erat haec Verbi illuminatio, qua homines cognitione Dei et salutis suae illuminavit exterioris, per verba et exempla sancta; interioris, per lumen caelestia menti indita, quibus mentem illustravit et illustrat. Haec est causa cur Verbum sit caro factum, et cur Joannes Baptista a Deo sit missus, ut ei fieret testis, ut paulo post dicam. Sed anticipat Joannes hic, et lucis mentionem interijcit, eo quod homines ingrati tantum vite et lucis donum non receperint, quod mox inculcare volebat. Ita Clemens Alexandrinus, *Ecl. ad Gentes*: « Verbum, ait, quod erat apud Deum, doctor apparuit; Verbum per quod omnia sunt fabricata; et quod cum eo, qui finxit, vitam simul prebuit, ut opifex, bene vivere do-

cuit, cum apparuisset ut magister, ut postea semper vivere suppeditaret ut Deus (1). »

Symbolice: Quomodo Deus est lux, primo, formalis; secundo, idealis; tertio, causalis; quarto, supernaturalis omnis omnino luce, vide apud S. Dionysium, *De Divina Nom.*, cap. II, IV et VII.

5. ET LUX IN TENEBRIS LUET, ET TENEBRÆ EAM NON COMPREHENDERUNT. — q. d. Lux natura sua solet tenebras illuminando dispellere, et sic Verbum, puta Christus, quia lux est, fecit quantum est ex parte sua; sed tenebrae, id est homines ignorantia, infidelitate, cupiditatibus et peccatis suis obstinati, mentis suae oculos clausurunt, et noluerunt hanc lucem admittere.

Nota: Christus, puta Deus, est lux formalis increata, qua homo vero, etiam est lux causalis, quia ipse hominibus causa est omnis sapientiae, gratiae et gloriae, non tantum dans eis lumen naturale rationis, ut explicant Origenes et Cyrillus; sed etiam et potius dans his lumen supernaturale fidei et sapientiae: unde a Malachia, cap. IV, 2, vocatur « sol justitiae. » Vide ibi dicta.

Nota: Hic Christus homo vocatur « lux, » quia maxime luxit post carnem assumptam: fuit tamen etiam lux ante eam, a mundi exordio; nam sicut sol, antequam horizontem ascendat, aliquos aurore radios praemittit, quibus mundum illuminat, sic et Christus. Ita S. Augustinus, tract. I in *Joannem*. Hoc est quod ait Pater ad Christum: « Stedi te in lumen Genium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae. » *Isaia* cap. XLIX, 6. Et Christus: « Ego sum lux mundi, » *Joan. VIII*; ac de eo Simeon: « Lumen ad revelationem Gentium, et gloriam plebis tuae Israel, » *Luce* II, 32.

Pulchre S. Augustinus, *hom. 43* inter 50: « Ideo, ait, venit Christus illuminator, quia diabolus fuerat excoecator. » Ita S. Gregorius Nyssenus, orat. *De Nativitate Christi*: « Puritas, ait, in nostris cordibus versatur, sordes vero puritatem non attingunt, sicut ait Evangelista, quod lux in tenebris luget, et tenebrae eam complexae non sint. » Et S. Augustinus, epist. 130 ad *Honoratum*: « Filius, ait, Dei non est absens etiam mentibus impiorum, quamvis eum non videant, sicut nec illa lux videtur, oculis praesentata caecorum. » Idem, lib. I *De Peccato, mer.* cap. XXI: « Sicut sol a caecis, quamvis eos suis radiis quodammodo vestiat, cum a stultitie tenebris lumen Dei non comprehenditur. » Luget autem lux Verbi in tenebris impiorum hominum, per lumen rationis, per creaturarum

(1) In hac propositione ordo est inversus, rectus enim hic est: Et lux hominum erat vita, ita ut subiectum sit lux hominum, praedicatum vero vita. Sensus autem hic est: Verbum incarnatum nos perditum lumine doctrinae suae ac fidei, quo per claritatem operatur, nobisque reddidit novam vitam, quia iustus ex fide vivit; ideoque apte dicitur illa lux, illare fides esse vita, ut Christus eam vocavit, dicens: Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum, *Joan. XVII, 3.*

voce, quæ omnes creatorem esse, esseque venerandum et amandum clamant; per legem nature menti inscriptam, per legem novam, per Scripturas, doctores, concionatores, sanctas inspirationes, etc. Unde idem Augustinus, tract. 2. in *Joan.*: « Noli cadere, ait, in peccatum, et non tibi occidit hic sol; si tu feceris casum, tibi faciet occasum. » Si vis videre lucem, esto et tu lux; si enim tenebras et tenebrosas cupiditates ames, obtenebrabunt, imo excæcabit te.

Fides et gratia comparantur luci, peccata vero tenebris.

Nota: in S. Scriptura, præsertim apud S. Joannem hic et in *epist.*, fides et gratia comparantur luci, peccata vero tenebris, ob multas et appositas analogias: lux enim cælestis et nobilissima inter naturales est qualitas, celerissima, efficacissima, impassibilis, purissima, quæ nullis sordibus, licet his immixta, fœdari potest; afferens splendorem, calorem, lætitiã; faciens res omnes videri, vitam et vigorem omnibus viventibus afferens; talis est et Deus Deique gratia: contrarium est in peccatis, quorum proinde symbolum sunt tenebræ. Adde, quod gratia ad æternam lucem et gloriam, peccata ad imas et summam lucem et gloriam, peccata ad imas et summam tenebram ducunt. Vide dicta in *epist.* I. S. Joan. cap. 1, vers. 5 et 6, ubi ex S. Dionysio, *De Divina Nomin.*, cap. xv, recensui triginta analogias lucis sive ignis et gratiæ, ac octo analogias tenebrarum et peccatorum. Vide et quæ de umbra mortis dixi *Luce* 1, vers. 79, et *Isaia* ix, 2.

NON COMPREHENDERUNT. — Græce *ὀφθαλμοὶ*, id est non apprehenderunt; ut vertit Vatablus, non susceperunt: unde Noster, vers. 11 et 12, vertit, « non receperunt. » Verti quoque potest, non detinuerunt, non occuparunt, non autem tenebant; et tunc major est emphasis, q. d. Tenebræ, id est homines infideles et impii, Deum et viam salutis ignorantes, visa luce Verbi, debuerunt eam detinere, imo occupare et antevertere, ut per eam Deum et viam salutis suæ cognoscerent; at tanta fuit eorum cæcitas et pravitas, ut eam ultro se offerentem illosque ambulantes, amplexi et recipere noluerint, sed illi clauserint oculos, nec eam admittere vel recipere voluerint: « Erant enim mala eorum opera, » ut ait Joannes, cap. 11, 19.

6. FUIT HOMO MISSUS A DEO, CUI NOMEN ERAT IOANNES. — cognomen Baptistæ, a baptismo potentissime quem instituit. « Missus, » scilicet, ut ait Lucas, cap. 11, 1: « Anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris factum est verbum Domini super eum in deserto, et venit in omnem regionem Jordanis, » etc. « Tulgitur, ait Chrysostomus, cum a Deo missum intelligas, nihil jam humanum ab eo dici annuntiarive existimas, sed divina omnia. Non enim sum quidquam, sed mittentis arcana denuntiat. Ideo Angelus appellatur, hoc est nuntius; est enim nuntii officium nihil ex se scire. » Ita S. Chrysostomus et ex eo Theophylactus. Dicit ergo Joannem missum a Deo, ut et pondus auctoritatis addat, ejusque de Christo

testimonium, non tam humanum quam divinum esse ostendat.

7. HIC VENIT IN TESTIMONIUM (ad testandum, sive ut esset testis, ut testimonium perhiberet veritati, scilicet quod Jesus esset Messias salvator mundi) UT TESTIMONIUM PERHIBERET DE LUMINE. — Puta ut testaretur Jesum esse verum lumen mundi, et ab eo nos debere omne lumen fidei et notitiam salutis expectare et postulare.

Nota: licet lux solet distingui a lumine, sicut causa ab effectu; lux enim solis producit lumen in aere; hic tamen idem sunt « lux et lumen; » pro utroque enim græce eadem est vox *φῶς*, id est lux, quam noster Interpres copiose causa nunc vertit « lux, » nunc « lumen. » Rursum græce additur articulus *τὸ* *φῶς*, id est, illa lux scilicet spiritualis, eximia, essentialis, divina, ex se lucens, quæ per se et immaterialiter est lux et fons omni lucis, ac quasi sol quidam divinus, ejus respectu Joannes Baptista erat luna duxit, vel lucifer: quia sicut lucifer sive hesperus præit solem, sic Joannes præivit Christum, quasi solis justitiæ anteambulato. Sensus est, q. d. Quia lux deitatis abscondita erat in humanitate Christi, abjecta, vili et paupere, quasi in lucerna obscura et umbrosa, ut homines eam non viderent, nec cognoscerent: hinc Deus misit Joannem, ut lucem hanc detegeret, ostenderet ac testaretur Jesum vere esse Deum, scilicet Filium, et mundi doctorem et redemptorem. Nam, ut ait Paulus: Deus « lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, » 1 Tim. vi, 16. Rursum Filius est « splendor gloriæ et figura substantiæ ejus (Dei Patris), » *Hebr.* 1, 3. Idem « candor est lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis et imago bonitatis illius, » *Sapient.* vii, 26. Vide ibi dicta.

UT OMNES CREDERENT PER ILLUM. — q. d. Ut omnes Joannem audirent, in Christum, quasi in lucem crederent, et credentes justificarentur ac salvarentur. « Per illum, » scilicet Joannem, qui Christum digito ostendens: « Ecce, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. » Unde Nonnus: Per illum, inquit, id est per unius præconis (Joannis) vocem. »

8. NON ERAT ILLE LUX, SED UT TESTIMONIUM PERHIBERET DE LUMINE. — Idem et Scribæ, ob prædicationem et vitam cœlestem Joannis in eremo, putabant ipsum esse lucem, id est Christum. Elidit id ipsum hoc Joannes Evangelista, q. d. Joannes Baptista « non erat lux, » id est Messias, doctor et salvator mundi; sed tantum ejus testis et index, qui omnem suam cognitionem prophetiæ et gratiæ lucem a Christo acciperet. Unde ipse, cap. v, 33, vocatur « lucis nuntius et lucens. » « Sed non proprio igne ardebat, inquit Origenes, non propria luce lucebat. Stella erat matutina, sed non a seipso proprium lumen acceperat; gratia ipsius quem præcurabat, in eo ardebat et splendebat. Non erat ille lux, sed præ-

ticeps hominis: suum non erat, quod in se et per se fulgebatur. »

9. ERAT (alia a Joanne, puta ipse Christus) LUX VERA, QUÆ ILLUMINAT OMNEM HOMINEM VENIENTEM IN HUNC MUNDUM. — Querens, cur Christus dicitur « lux vera, » vel, ut Græce nervosius habent, *τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν*, id est *illa lux vera*? Respondeo: Primo, quia Verbum est prima, increata, naturalis et per essentiam lux; Joannes vero Baptista et ceteri Sancti sunt lux per Verbi communicationem et participationem duntaxat, quia omnes lumen fidei et gratiæ emendicant a Christo, cœu luna et planete a sole: quare si cum Christo comparentur, quia in infinitum ab ejus claritate superantur, non merentur nomen lucis. Christus ergo solus lux est, et solus lucis nomen meretur; sicut Dei nomen est *Jehova*, sive *qui est*, quia ipse est, quia verus, essentialis, æternum et immensum ens, cetera vero omnia ab eo particulam entitatis hauriunt: quare, respectu Dei, habent esse adeo imperfectum et diminutum, ut potius non esse, quam esse viderentur; sunt enim quasi umbra entis quaquaversum immensi, quod est Deus, qui proinde solus verum est ens, sive *τὸ ὄν*, ut dixi *Exod.* 11, 14. Unde hic, cap. vii, 28, Christus ait: « Est verus (Deus Pater) qui misit me. »

Secundo, Christus est vera lux mundi, quia ejus doctrina et fides opposita est falsis doctrinis et erroribus Gentilium philosophorum, Saracenorum, hereticorum, altheorum, etc. « Vera » enim « lux » est mera, pura, sincera, clara, genuina, quæ nil habet ficti, nil obscuritatis, nil umbræ, nil diminue lucis.

Tertio, quia Christus longe verius et perfectius nos illuminat, quam omnis lux corporea, ut ab ea metaphora ducatur, in qua proinde lux spiritualis dicitur mereri sola nomen lucis, lux vero corporea ejus duntaxat esse velut umbra. Simili modo et sensu ait Christus cap. xv, 1: « Ego sum vitæ vera, » ac, cap. 11, 33, vocat se verum panem. Sic alibi sæpe verum vocatur id quod perfectum est, eminens et excellens.

Quarto, Christus est lux vera, quia latissime et plenissime quaquaversum lumen suum diffundit: unde ubique ipse est vera lux; nam, ut explicans, subdit Joannes: « illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. » Omnes enim fideles et Sancti, quotcumque et quotquot fuerunt a principio mundi, sunt et erunt, omne suum fidei et gratiæ lumen hausserunt, hauriunt et haurient a Christo. Joannes vero Baptista lux fuit Judææ duntaxat, qui est angulus terre, idque tempore Herodis tantum. Simile est de ceteris Sanctis.

Denique Joannes et ceteri exteriori tantum, sonora voce auditores suos docuerunt, mentem vero per se et immediate illustrare non poterunt; utrumque autem facit Christus. Vox enim ferit aures duntaxat, sed Christus sua gratia mentem ferit et illuminat: unde ipse solus dicitur « illuminare »

Hæc de causa Christus passim a Joanne vocatur « veritas; » ut cum Christus ait, cap. xiv: « Ego sum via, veritas et vita. » In Christo enim fuit omnis veritas, illaque quadruplex; scilicet veritas entis, veritas mentis, veritas oris, veritas operis.

Latet in occulto veritas: sic vera deitas latebat occulta in humanitate Christi. Eadem tamen semper latere non potest. Nam, ut ait Cicero pro *Cælio*: « O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fictas omnium insidias, facile se per seipsum defendat. » Hinc veritas premi potest, opprimi non potest; perinde ut sol nubibus tectus latet, sed mox radiorum suorum vi nubes dissipat, et clarus effulget, sic et veritas, sic et Christus.

Quocirca veritas græce dicitur *ἀληθεια*, ab a privativo, et *λῆθη*, id est oblitio, quod oblivionem arceat, quodque in eam nulla cadat oblitio, nullus error, nulla falsitas. Hanc haerimus a Christo, « tanquam a Patre lumen; quod contra non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, » *Jacobi* 1, 17.

Porro magna est affinitas verbi et veri sive veritatis. Unde, licet nonnulli apud Augustinum, lib. *De Princip. Doctrin.*, cap. vi, « verbum » derivent a verberando, vel verberatu, ut verbum sit verber, eo quod verberato lingua intra palatum aere, formatur; verbum: melius tamen Varro, et ex eo S. Augustinus, lib. *XV De Trin.*, cap. 11, verbum a vero et veritate deducunt, eo quod verbum sit vera cogitatio et rei cogitata intellectusque imago. « Quando ergo quod est in notitia, hoc est in verbo, ait S. Augustinus, tunc est verum verbum et veritas; » hoc autem semper est in Verbo hoc divino: nam humanum sæpe fallit et fallitur.

ILLUMINAT OMNEM HOMINEM. — quantum in ipso est: unde qui non illuminantur, sibi tribuant culpam, quia lumen fidei et gratiæ a Christo oblatum recipere nolunt; sicut sol illuminat omnes qui in domo sunt, quantum est ex parte sua; sed si quis fenestram claudat, impedit ne sol illum illuminet: hæc ipsius erit culpa, non solis; alludit enim ad solem, qui totum mundum illuminat. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, et patet ex præced. Idem enim dicit cum eo quod dixit, vers. 8: « Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt. » Loquitur de lumine supernaturali et gratiæ, licet S. Cyrillus explicet de lumine naturali rationis. Deus enim dedit cuique homini lumen rationis, ut per illud sciat quid bonum sit, quid malum; quod amplectendum, quid fugiendum.

Porro, S. Augustinus arcibus hæc accipit: nam ut contra Pelagianos doceat non omnibus hominibus dari gratiam, scilicet congruam et efficacem, quæ eos convertat, justificet et beet; hæc de causa *τὸ* « omnem hominem » sic primo, ex-

ponit, ex omni hominum genere aliquos illuminat, v. g. aliquos ex Indis, aliquos ex Persis, aliquos ex Afris, aliquos ex viris, aliquos ex feminis, aliquos ex pueris, etc., ut sit distributio, non per singulis generum, sed pro generibus singulorum, ut vocant Logici.

*Secundo*, sic exponit, q. d. Omnis homo qui illuminatur, a Christo illuminatur; « quia nisi ab ipso nullus illuminatur, » ait S. Augustinus, *Enchir.* vii, et lib. I *De Pe. mer.*, cap. xxv. Sic vulgo dicimus: Ille Magister docet omnes pueros lujus civitatis, scilicet eos qui doceri volunt; q. d. Nullus est qui doceat in hac urbe, nisi hic magister; quare qui doceri vult, hunc adeat oportet. Simili modo S. Augustinus exponit illud I *Timoth.* v. 4: « Deus vult omnes homines salvos fieri. » Vide ibi dicta.

*Veniens in hunc mundum*, — id est nascentem in hoc mundo: est hebraismus; sic enim solent Hebræi hominem, vel hominis nativitatem describere. Græcum *γεννησθαι*, verti potest *veniens*, scilicet lux, q. d. Lux veniens in hunc mundum, id est Christus nascentem in mundo, quantum est ex se, illuminat omnem hominem. Ita S. Augustinus, lib. I *De Pe. mer.*, cap. xxv. Simili enim modo de Christo dicitur cap. iii, vers. 19: « Lux venit in mundum. » Et cap. xii, vers. 46: « Ego lux in mundum veni. » Verum Interpretes fere omnes Græci et Latini vertunt *venientem*, in accusativo.

10. IN MUNDO ERAT, ET MUNDUS PER IPSUM FACTUS EST, ET MUNDUS EUM NON COGNOVIT. — « In mundo erat, » scilicet Verbum, sive Filius Dei; hic enim qua Deus, ab initio mundi erat in eo per essentiam, presentiam et potentiam, atque per vim suam et providentiam mundi conservatrice et gubernatrice, juxta illud Pauli, *Act.* xvii, 27: « Non longe est ab unoquoque nostrum; nam in ipso vivimus, et movemur, et sumus. » Ita S. Chrysostomus, S. Augustinus ceterique Græci et Latini. Aliter Maldonatus: Verbum, inquit, in mundo erat per humanitatem assumptam, postquam per incarnationem factus est caro. Verum de incarnatione agel vers. seq.

ET MUNDUS PER IPSUM FACTUS EST. — Tā et accipitur pro *quoniam*, aut nervosius pro *quia*, ut sit *causale*, q. d. Ideo Verbum erat in mundo, quia, per ipsum mundus creatus est, conservatur et subsistit. Verbum enim est quasi basis, imo quasi anima mundi, ut censuit quodam, gentilis licet, Plato. Sapienter Philo: « Creatori, ait, proprium est benefacere, creaturæ, gratis agere. » Verum ipsa sui officii sepe obliviscitur, Deus nunquam, imo in ingratos quoque beneficus est.

ET MUNDUS EUM NON COGNOVIT. — Est hellenismus; græciat enim Interpres, quia *verum enim*, scilicet *ἀληθινός*, id est Verbum; *καὶ*; enim Græcis est masculini generis; cum aliqui latine dicendum fuisset *illud*, scilicet Verbum. Simile est *Met.* ix, 3 et alibi, ut ibidem annotavi. Inculcat

Joannes ingratitudinem mundi, quod suum auctorem, quem semper habet presentem, et a quo creatus est et conservatur, puta Verbum, sive Filium Dei, non cognoverit.

Porro, ludit in voce *mundus*. Primo enim proprie mundum accipit pro toto universo et omnibus qui in eo sunt, hæc enim omnia a Verbo sunt facta. Cum ergo subdit: « Et mundus eum non cognovit, » per mundum intelligit incolas mundi, puta homines mundo deditos et divina non sapientes; hi enim non cognoverunt suum auctorem, puta Verbum, sive Filium Dei. Ita S. Augustinus, S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius.

Nota hic, ex mundi officio, naturaliter posse cognosci Deum unum in essentia, non autem trium in personis, ac consequenter ex eo non posse cognosci Verbum, qua Verbum. Culpat ergo mundum, id est mundum, id est mundanos homines Joannes, quod Verbum, non qua Verbum, sed qua Deum mundi creatorem, ex mundi fabrica, quasi ex ungue leonem et ex pictura Apellem non cognoverint. Et sic responderit rationi Maldonati, qui ex hisce verbis contendit Joannem loqui hic de Verbi incarnatione, q. d. Mundani non cognoverunt Verbum incarnatum, scilicet Jesum esse Deum Deique Filium; nam iidem cognoverunt ex mundi fabrica deitatem, sive unum Deum mundi opificem. Hæc Maldonatus. Sed responderetur eos non cognovisse Verbum, ut Verbum, sive personam Filii, ut dixi: quinimo multi ex mundi fabrica non cognoverunt Deum ejus fabricatorem. Fatetur non nullos, ut Patriarchas et Prophetas, cognovisse Verbum, sive Dei Filium, de eoque prophetasse. Verum hi illud cognoverunt ex peculiari de revelatione, non ex fabrica mundi. Deplorat ergo Joannes humane infirmitatis, post lapsam in peccatum, excitationem et ignorantiam, quod eum fide amiserit cognitionem sui Creatoris et Salvatoris, puta Verbi, sive Filii Dei.

11. IN PROPRIA VENIT, ET SUUM NON RECEPERUNT. — Arabicus, *ad proprios venit, et proprii eum non receperunt*. Unde per « propria » vel « proprios, » S. Augustinus, Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius accipiunt Judæos; hi enim erant populus Deo proprius Deique cultui et Ecclesie dicatus (1). Melius fidem per « propria et proprios » accipiunt totum mundum omnesque homines mundi incolas. Idem enim dicit Joannes, alisque verbis more suo repetit et inculcat eum eo quod paulo ante dixit: « In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. » Audi S. Cyrillum in *Conc. Ephes.*: « Venit Unigenitus ad proprios, et præcipue ad Israelitas, simul atque carne sumpta factus est homo. »

(1) Ita et Patritius, op. cit. lib. iii, disert. viii, n. 29, qui optimis sane argumentis suam interpretationem obfirmat.

Et sui. — Non omnes, sed multi: nam non nulli Jesum ut Christum receperunt, sicut docet decem apostoli, 72 discipuli et alii usque ad 500, I *Cor.* xv, 6; sed hi præ reliquis Judæis, qui eum non receperunt, fuere pauci: que sane fuit magna Judæorum ingratitude et malitia, Christi vero mortificatio, contemptus et humiliatio non exigua; De autem consilium admirabile et judicium inscrutabile, ut per Judæorum repulsam, Evangelium ab Apostolis transferatur ad Gentes toto orbe diffusas, uti docet Apostolus, *Rom.* xi (1).

12. QUOTQUOT AUTEM RECEPERUNT EUM, DEDIT EIS POTESTATEM FILIOS DEI FIERI, HIS QUI CREDUNT IN NOMINE EJUS, — id est in nomen ejus, hoc est in eum; nomen enim Christi ejus personam significat. Pronomen *qui* refertur non ad filios Dei, sed ad *quotquot*. Patet ex Græco *ἅ*, quod cum sit masculinum, nequit refertur ad neutrum *τίς*, id est *filios*, sed ad *deum*, id est *quotquot*. Sensus est, q. d. Quotquot Christum receperunt, puta omnibus hi qui credunt in nomen ejus, ejusque fidei et legi obediunt, dedit potestatem filios Dei fieri. Sic explicat S. Joannes, *epist.* I, cap. v, 1: « Omnis, inquit, qui credit quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. »

POTESTATEM. — Græce *ἐξουσίαν*, id est dignitatem, potestatem, facultatem, libertatem et jus; ut scilicet hoc ipso, quo Christum fide et fidei Sacramento, id est baptismo, aut certe fide per charitatem formata, que votum, sive desiderium baptismi includit, recipiunt; simul quidem tempore sed posteriori natura justificentur, fiantque et sint (Græcum enim *γίνονται* et fieri et esse significat) filii Dei adoptivi per participationem et gratiam, sicut ipse Christus Filius est Dei naturalis per suam hypostasim divinam.

Quocirca Clemens Alexandrinus, *Adhort. ad Gentes*, ait Christum sua incarnatione terram in orbem mutasse, ac ex hominibus angelos imo deos fecisse, ideoque ipsum pulchrum esse aurum, qui currum, sive bigam fidelium, puta Judæorum et Gentium, agat in orbem dirigatque ad beatam immortalitatem.

Igitur vox *ἐξουσία* significat tum dignitatem filiationis divine, tum libertatem arbitrii nostri, ad eam libere per fidem capessendam. Non enim ait: *Fecit illos filios Dei*, sed: *Dedit potestatem*, id est liberam facultatem, filios Dei fieri; si videlicet libere illi credere et obedire velint. Negat hoc Calvinus et Beza; sed asserit S. Augustinus, *De Spiritu et littera*, cap. xxxi: « quia hæc, inquit, dicimus potestatem, ubi voluntati adjacet facultas faciendi. Unde hoc quisque in potestate habere dicitur, quod

si vult facit, si vult non facit. » Idem a S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Beza et alii passim. Audi S. Chrysostomum: « Quæ admodum ignis, si metallorum terram attingit, eam quamprimum aurum reddit: sic et longe magis pro luteis aureos esse baptismi facit, quos abluerit, cum Spiritus Sanctus tanquam ignis illa ipsa hora animas nostras ingreditur, et terrena absumpta similitudine, celestem illam novam et claram, tanquam ex fornace fulgentem referat. Et eir non dixit: *Fecit eos filios Dei fieri* ut ostenderet multa nobis opus esse diligentia, ut adoptionis nobis per baptismi impressam imaginem puram servemus atque intactam. Præterea quod nemo hanc nobis potest auferre potestatem, nisi primum nobis ipsis abstulerimus. » Et paulo post: « Simul autem declarare voluit gratiam non temere, neque sine labore nostro in nos infundi, sed cum ipsi volumus, cum eam inquirimus; in nostra enim potestate est filios Dei fieri. Quippe, nisi primum ad eam accipiendam promptum animum, exhibeamus, neque divinum ad nos munus accedit, neque quiddam in nobis operatur. Ubique igitur non violentum, non coactum, sed voluntarium deus et liberum nobis ostendit arbitrium. »

Dices: Fides, neque ac filio Dei est donum Dei, ergo illud non est positum in arbitrio hominis. Respondeo negando sequelam: Deus enim fidem, spem, charitatem reliquasque virtutes et dona sua hominibus non indit involuit, vel incoquantibus, sed cogitantibus, volentibus, consentientibus et cooperantibus libere. Hoc est enim quod ait hic S. Joannes, Deum dedisse potestatem filios Dei fieri his qui libere Christum per fidem et obedientiam receperunt, exclusis iis qui eum recipere noluerunt. « Datur potestas ut filii Dei fiant, qui credunt in eum, cum hoc ipsum datur ut credant in eum, » ait S. Augustinus, lib. I *Contra 2 epist. Pelag.*, cap. iii. Datur autem hoc a Deo, cum Deus ita per gratiam suam illuminat et movet mentem hominis, ut ipsa libere consentiat et credat.

FILIOS DEI FIERI. — Quomodo id fiat, et quantalujus filiationis sit dignitas, utilitas, hæreditas, fuse ostendi *Osee* I, 10, a. illa: « Dicitur eis, filii Dei ventis. » Unde Cyrillus: « Ascendamus, inquit, ad supernaturalem dignitatem per Christum; non tamen ut proprie sicut ille, sed ut similitudine illius per gratiam filii Dei simus. Alia est enim nature ratio, alia adoptionis. »

13. QUI NON EX SANGUINIBUS, NEQUE EX VOLUNTATE (ARABICUS, *appetitibus*) CARNIS, NEQUE EX VOLUNTATE VIRI, SED EX DEO NATI SUNT. — S. Joannes hic ponit antithesim humane generationis et divine ut hujus præ illa præstantiam demonstret. Igitur ut vililitatem humane per exaggerationem ostendat, asserit primo, eam fieri « ex sanguinibus, » id est ex sanguine (est hebraismus) tum menstruo mulieris, ex quo coagulato formatur fetus; tum

(1) Versibus 5, 10 et 11 Joannes edicit quæ omni hominum generi divinum Verbum præstiterit, quam vero homines indignis beneficio vices rependerint. Quorum mentio ter infra paucos versus repetita prodit manifeste Christi discipulum præceptoris sui amantissimum, qui monstruosum hunc hominum stuporem, probroque adeo ingrati animi crimen satis nequeat mirari.

seminali viri: viri enim semen, quia sanguinei alimenti est residuum, vocatur sanguis.

*Secundo*, asserit eam esse et fieri « ex voluntate », id est concupiscentia (sic enim sumitur voluntas *Isaia LVII, 3, Ephes. II, 3* et alibi) « carnis: » quod alibi dicitur esse ex carne et sanguine, in quo consistit voluntas, id est concupiscentia viri, sub quo pari ratione feminam accipere. Explicit enim que sit voluntas carnis, per « voluntatem viri, » *q. d.* Voluntas, id est appetitus et concupiscentia carnis, est voluntas, id est concupiscentia viri et feminæ in actu generationis; hunc enim vult et appetit carnalis appetitus et concupiscentia.

Ex adverso divina generatio filiorum Dei non ex sanguinibus, nec ex voluntate et concupiscentia carnis et viri, uti et filiorum hominum; sed est « ex Deo, » id est ex *1. i.* voluntate, prædestinatione, electione, charitate. Hursum « ex Deo, » id est ex Dei spiritu et gratia, per quam mens hominis, itaque carnalis, regeneratur et justificatur, itaque homo fit spiritualis, justus, sanctus, amicus, imo filius Dei. Denique « ex Deo, » quia in hac hominis justificatione et regeneratione, Deus non tantum dat ei suam gratiam, spiritum et charitatem cæterasque virtutes, sed et seipsum, ut homo justificatus vere et proprie habeat in mente inhabitantem ipsi similem Spiritum, imò totam S. Trinitatem, ideoque fiat divinus, imò Filius et hæres Dei, ac coheres Christi, uti fuso ostendi *Osee I, 10*.

Aliter S. Augustinus hic, *tract. 2*, explicat « ex voluntate carnis. » « Carnem, ait, pro femina posuit, quia de costa cum facta esset, Adam dixit: Hoc nunc os ex osibus meis, et caro de carne mea. Et Apostolus ait: Qui diligit uxorem suam, seipsum diligit; nemo enim unquam carnem suam odio habet. Ponitur ergo caro pro uxore, quomodo et aliquando spiritus pro marito. Quare? Quia ille regit, hæc regitur; ille imperare debet, ista servire: nam tibi caro imperat, et spiritus servit, perversa domus est. »

14. **14. ET VERBUM CARO FACTUM EST, ET HABITAVIT IN NOBIS.** — Sic ad Verbum habent Syrus, Persicus, Ægyptius et Æthiopicus; Arabicus vero, et Verbum, inquit, factum est corpus. « Caro » ergo hic est corpus humanum, indeque homo. Hinc Appollinaris hæresiarca negabat Verbum assumpsisse animam humanam et mentem; ejus enim loco asserebat esse mentem Verbi divini, ipsamque ejus divinitatem. Ita refert S. Augustinus, *heresi 53*. Veram hæc est hæresis; fides enim docet Verbum assumpsisse; uti veram carnem humanam, sic et veram animam rationalem, ac proinde habere duas naturas integras et immermixtas, scilicet divinam et humanam, ac consequenter habere duas voluntates et duplicem mentem, divinam et humanam; ita ut hæc due nature, cum suis potentis, sicut in quibusdam personis Verbi, in qua persona facta est

hæc unio, non a ulem in naturæ, ut contra Nestorium definit Concilium Ephesinum, et contra Eutychetem Concilium Chalcedonense.

Ex hac autem unitate persona sequitur primo, ut Theologi docent, communicatio idiomatum utriusque nature, ut in Christo quiddam competit humanitati et homini, id ipsum dicitur et prædicatur de divinitate et Deo, ac vice versa, v. g. vere dicimus hunc hominem (Jesus) esse Deum, esse omnipotentem, esse creatorem, fuisse ab æterno, atque vice versa Deum, sive Filium Dei, vere esse passum, crucifixum, mortuum: quia scilicet una eademque persona divina est in Christo Deo et homine, qui hæc omnia subit, licet secundum duas et diversas naturas; actiones enim et passiones sunt suppositorum, sive personarum, in quacumque natura ille subsistat. Audi S. Augustinum, in *Dialogo 65*, *Quæst. ad Orosium*, *quæst. IV*: « Verbum caro factum est, non carne mutatum, ut non desideret esse quod erat, sed cepit esse quod non erat. Assumpsit enim carnem, non se convertit in carnem. Carnem istam a parte totum hominem intelligimus, id est carnem et animam rationalem. Et sicut primas homo et carne et anima mortuus fuerat, ita etiam oportuit, ut per mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum, et carne et anima vivificaretur. »

Sequitur *secundo*, quod « Verbum factum est caro, » non eo modo quo aqua fit vinum, dum mutatur et convertitur in vinum; nisi sicutibus fit caro nostra, dum in eam convertitur; nec rursus eo modo, quo aurum fit statua, scilicet accedente ad auri materiam forma accidentaria statuae, sed simili modo, quo anima et caro juncta sunt unus homo. Ita S. Athanasius in *Symbolo*: « Unus, inquit, non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. » Sed homo unus est essentialiter; Christus vero unus est personaliter. Aut eo modo, quo homo accedente veste fit vestitus, scilicet ut Verbo accesserit nova substantia, quasi vestis, sed substantialis, non accidentaliter; substantia enim carnis et naturæ vestivit se Filius Dei, eamque substantialiter in eadem hypostasi Verbi sibi copulavit intimoque univit.

« Caro » ergo hic, uti et passim in Scriptura, per synecdochen Hebræis familiarem, significat totum hominem; *q. d.* « Verbum factum est caro, » id est, Filius Dei factus est homo. Simili modo potuisset S. Joannes dicere: « Verbum Dei factum est anima, » id est, homo animatus et vivus; maluit tamen dicere caro potius quam anima, ut ostenderet quantum Dei benignitas, nostri amore, pro nobis sese exinanierit; scilicet quod Deus factus sit caro vilissima et infima, ut quod Deus factus sit caro vilissima et infima, ut quod Deus factus sit caro vilissima et infima, ut corruptissimam, fieremus quasi dii et filii Dei, ipsique Deo consanguinei. Ita S. Cyrillus, S. Chryso-

stomus et alii. « Carnem, ait S. Cyrillus, epist. 8 ad Nestorium, animatam anima rationali uniens Verbum sibi secundum substantiam, ineffabiliter factus est homo. »

Symbolice Glossa: Verbum, inquit, factum est caro, quasi mutatum in lac propter parvulus, ut quomam fieret cibus, præsertim in Eucharistia. Nunc singula verba ad incidendam revocemus, et penitus expandamus.

Et. — Hæc vocula necit hanc sententiam præcedentibus, partim historice, partim causaliter. Historice, *q. d.* Verbum illud æternum, cujus generationem divinam enarravi, quodque dixi fuisse apud Deum, imo fuisse Deum ipsum, per quem omnia facta et creata sunt, ideoque ipsum fuisse esseque vitam rerum omnium; hoc Verbum, inquam, in tempore a Deo statuto factum est caro, dum in B. Virgine carnem nostram assumpsit, et nono post mense ex ea natum est, ac Jesu nomen accepit; ut « et capiat pro *idcirco, ideo, hac de causa*; » *q. d.* Verbum factum est caro, id est, Filius Dei factus est homo, hæc de causa, ut filios hominum ex sanguinibus et carne in peccato natos expiaret, et filios Dei efficeret, uti præcessit. Unde S. Augustinus: « Ne miramur et horreretur tantam gratiam, et nobis incredibile videretur homines ex Deo nasci, quasi securitatem, sciens hoc dixit, » *q. d.* Quid miraris homines ex Deo nasci? attende ipsum Deum ex hominibus natum. Et S. Chrysostomus: « Factus est, inquit, filius hominis dilectissimus Filius Dei, ut filios hominum faceret filios Dei. »

Verbum. — Græce ε λόγος, id est illud Verbum, scilicet æternum et divinum, de quo hæc usque fuit sermo: Verbum, inquam, manens Verbum, manens in sua deitate, hypostasi, majestate et gloria divina, factum est caro, id est homo, hoc est assumpsit et induit humanam naturam. Unde S. Athanasius, epist. ad *Epictetum*, dat simile illud, *Galat. III*: « Christus pro nobis factus est maledictum: Sicut enim Christus dicitur maledictum, non quod ipse maledictum factus sit, sed quod pro nobis maledictum (id est crucem que a Judæis habebatur maledicta et execrabilis) suscepit; ita non quod ipse conversus sit in carnem, sed quod carnem pro nobis suscepit, dicitur factus caro. »

Eadem maledicti similitudine exponunt « Verbum caro factum est, » S. Gregorius Nazianzenus, epist. ad *Cledonium*; S. Ambrosius, S. Flavianus, Patriarcha Antiochenus (cujus verba sunt: « Verbum caro factum est, non quod in carnem mutatum sit, neque quod Deus esse desistit, sed quod Dei consilio et dispositione carnem assumpsit »); S. Ignatius, S. Irenæus, S. Hippolytus, S. Basilus, S. Chrysostomus, S. Gregorius Nyssenus, Amphilocheus et alii, quorum verba recitat Theodoros, dialogo cui titulus: *Inmutabilis*, ubi confutatur Eutychianos illos, qui dicebant Verbum incarnatione mutatum esse et transfor-

matum in carnem. Alios vero, qui dicebant carnem mutatum esse in Verbum, ac Verbum absumpsisse, sive absumpsisse carnem, sicut mare sorbet rivulum in se influentem, confutat Dialogo 2, cui titulus: *Inconfusus*. Tertios denique, qui dicebant deitatem in Christo esse passam et crucifixam, confutat Dialogo 3, cui titulus: *Inpassibilis*.

Denique audi S. Cyrillum, in *Concilio Ephesino*: « Nomine carnis intelligi debet totus homo, ut cum dicitur: Videbit omnis caro salutem Dei. Et: Non adhæsi carni et sanguini. *Galat. I*. Atque eodem quoque modo nunquam accipitur anima, ut: In septuaginta quinque annibus descenderunt patres in Ægyptum, *Act. VII*. Non enim dixerunt quod nuda et sine carne anima in Ægyptum descenderint. Quoties igitur audimus carnem factam esse Verbum, hominem intelligamus ex anima et corpore factum. » Idem alibi hoc repetit aditque: « Non secundum translationem, vel conversionem, vel commutationem, transformationem facti in carnem naturam, neque habens temperationem, vel commixtionem, vel consubstantiationem, » etc. Idem habet Concilium Tolosanum XV, quod celebratum est æra 726, qui fuit annis Christi 688. Anni enim Christi sequuntur æram Hispanicam annis 38.

CARO. — id est homo. Opposit Verbo carnem, quasi summo inum, beato miserum, glorioso vilissimum, infrimisimum et spurcissimum. Quid enim miserius, vilius, infirmiis, spurcioris carne humana? que longe infirrior, spurcior est carne asinica, bovina, equina et cæterorum animalium; et tamen ad carnem factam demittere sese dignatum est Verbum Dei, nostri amore. Hæc est ejus *φιλανθρωπία* et amoris extasis, quam celebrat Apostolus, epist. ad *Titum*, cap. III, 4. Audi S. Bernardum, serm. 3 de *Nativitate*: « Verbum caro factum est, caro infirma, caro infantilis, caro tenera, caro impotens; omnis operis, omnis laboris impatiens. » Et mox: « Dum esset in principio apud Deum, lucem habitabat inaccessibilem, et non erat qui caperet illud. Quis enim investigavit sensum Domini, aut quis censuravit ejus fuit? Carnalis homo non percipit ea que sunt spiritus Dei; sed jam capiat et carnalis, quia Verbum factum est caro, si nihil præter carnem novit audire, ecce Verbum caro factum est; audit illud vel in carne. O homo, in carne tibi exhibetur sapientia illa quondam occultata; ecce jam trahitur de oculis, et ipsis sese ingerit sensibus carnis tue. Carnaliter (ut jam dixerim) predicatur tibi: Fuge voluptatem, quia posita est mors secus introitum delationis. »

Verbum ergo factum est caro, id est homo, dum hominem assumpsit, hominem, inquam, existentem, sed non subsistentem. Naturam enim hominis existentem assumpsit, at non personam hominis; nec enim Verbi persona facta est personæ humanæ, quia hoc est impossibile. Verbum



erco assumens essentiam et existentiam hominis, non assumpsit ejus subsistentiam, sed essentiam et existentiam hominis: eo ipso temporis instanti, quo a Spiritu Sancto incarnata et facta est, præteriens non per se subsisteret velut persona, eandem sibi in unitate personæ suæ divinæ conjuncti fecitque ut in eadem subsisteret. Quare humanitas Christi non fit se, sed in persona Verbi subsistit.

FACTUM EST. — Non quod Verbum mutatum sit in carnem, ut volebat Aposlinaris, teste S. Augustino, *haeresi* 55; nec *videtur* versa, quod caro mutata sit in Verbum, quia, ut ait S. Chrysostomus, «longe ab illa immortalis natura est transmutatio;» qui enim caro fiat Deus, id est quomodo creatura fiat creator? Nec *tertio*, quod ex carne et Verbo, eorum duabus partibus confecta sit tertia natura, sicut ex carne et anima conflatur et compositur homo, ut volebat Erytheus, cujus error damnatus est in Concilio Chalcedonensi. Nec *quarto*, quod Verbum factum sit caro, id est homo subsistens, quasi non solum naturam, sed et personam assumpsit, ut volebat Nestorius, quasi «invenio homine virtutibus prædito, illi se adjunxerit Verbum,» ait Theophylactus, sicut Prophetis se adjungit Spiritus Sanctus, Tobias Raphael angelus, et sagis magisque demon; sed quod carnem, id est naturam hœminis, suæ hypostasi univert feceritque ut in eadem subsisteret, homo Jesus, in qua subsistebat Deus Verbum, sive Deus Filius. Porro, Verbum non per imaginationem vel apparentiam et phantasmatam duntaxat, ut volebat Manichei, sed reipsa et in rei veritate, «factum est caro,» id est homo: factum, inquam, non a se solo, sed a tota S. Trinitate; tota enim S. Trinitas fuit causa efficiens incarnationis Verbi, sed ita, ut ipse non ad Patrem et Spiritum Sanctum, sed ad solum Verbum, sive Filium, hypostaticè terminaretur, solumque Filius fieret homo. «Solum enim Verbum carnem ipsa Trinitas fecit,» ait S. Fulgentius, lib. *De fide ad Petrum*, cap. 11.

Verbum ergo carne vestitum, fuit quasi sol nube vestitus, aut sicut ignis ferum sibi uniens et igniens, aut sicut ignitus carbo, ait S. Cyrillus. Unde ejus typus et symbolum est carbunculus, ut dixi *Apoç. xi*, 29. Rursum fuit sicut margarita in concha, sicut fulgur in nube, sicut aurum in fornace, sicut angelus in corpore. Insuper S. Augustinus, lib. *XV De Trinitate*, cap. 11: «Sicut verbum, ait, nostrum vox fit, nec mutatur in vocem, ita Dei Verbum caro factum est, non mutatum in carnem.» Et gesta *Conciliis Ephesina*: «Ut cum sermo induerit litteras et elementa, visibilis fit et tractabilis; sic Verbum Dei tractabile invenitur.» Plura de Verbi incarnatione dixi in *epist. I S. Joan.*, cap. 11, ad illa: «Et manus nostræ consecretaverunt,» ubi expendi quatuor tanti Sacramenti circumstantias, scilicet, quis, quid, cur, cui, Verbum factum sit caro; ac inter alia ostendi id factum esse hoc fine et fructu nostro, ut Ver-

bum quod antea qua Deus erat pater noster, per humanitatem assumptam fieret quasi mater nostra, itaque diceretur et revera esset *πατρὸς υἱός*, id est, *pater noster*. Addidit ex Damasceno, Deum assumpsisse hominem, ut per eum totum mundum sibi uniret et quasi edificaret; homo enim est microcosmus, sive totius mundi summa et compendium.

ET HABITAVIT IN NOBIS. — Græce *ἐσθίοντες* in nobis, hoc est, tentorium vel tabernaculum fixit in nobis, id est inter nos, ad modicum tempus, quasi hospes et peregrinus in terra aliena; erat enim ipse civis, incolæ et dominus cœli ac paradisi, juxta illud *Jerem. xiv*, 8: «Quare quasi colonus futurus est in terra, et quasi viator declinans ad manendum?» Vide ibi d. l. c. Christus ergo sui exemplo voluit docere Christianis terram esse quasi hospitium, patriam vero esse cœlum, ad quod proinde, contemptis rebus terrenis, tota mente et nisu contendere debent: hæc de causa homo factus, inter homines in terra quasi peregrinus versatus est, cum eis familiariter colloquens, conversans, et docens terrena relinquere et ambire cœlestia, juxta illud *Baruch*, iii, 38: «Post hæc in terra visus est, et cum hominibus conversatus est.»

Paulo aliter S. Chrysostomus et Cyrillus «in nobis,» inquirunt, id est in natura nostra, puta in humanitate quam assumpsit, ut nos redimeret (1). Causam dat S. Chrysostomus: «Deus Verbum, inquit, sibi sanctum templum construxit, ac per illud ex oculis deductam agendam viam rationem ad vitam nostram introduxit.» Citat et laudat hæc S. Chrysostomi verba Theodoretus, Dialogo *Immutabilis*. Causa ergo fuit hæc, ut cœlestem vivendi rationem ex oculis afferret, illamque homines doceret.

ET VIDIMUS GLORIAM EJUS (2). — Græce *θεωροῦμεν*, hoc est, spectavimus, quasi in theatro nostro, novumque spectaculum, ut scilicet Verbum carne velatum, in ea gloriam deitatis suæ ostenderet, per miracula, per virtutes heroicæ, per sapientiam et doctrinam divinam, etc. Sic Apostolus ait, *I Corinth. iv*, 9: «Spectaculum (Græce, *theatron*)

(1) Hæc sunt Chrysostomi verba: «Subdit enim: et *ἐσθίοντες* in nobis, ac si diceret: nihil absurdum suspicari ex hoc dicto factum est. Non enim immutabilis naturæ mutationem, sed *ἐσθίοντες* καὶ κατὰ τὸν δὲ *σῶντες* non idem est τὸ *σῶντες*, sed aliud; aliud enim in alio *σῶντες*, nec aliter esse potest *σῶντες*, nihil enim in se ipso habitat. Aliud autem dixi secundum essentiam. Nam unione et conjunctione unum est Deus, Verbum et caro, sine ulla confusione aut essentiarum emanatione; sed per unionem ineffabilem inexplicabilemque. Quomodo autem id fiat, ne quæras; factum est enim, ut ipse novit,» hom. 11 in *Joan.*

(2) Et vidimus gloriam... et veritatis. *επιφάνεια* ac separatim legenda. Græcum *θεωροῦμεν*, pro quo positum est in hoc loco latinum *vidimus*, non quocumque modo videre significat, sed *studiosè spectare, contemplari*, idque etiam ut adnotavit Kunoel, cum *οὐλοῦνται* et *admiratione*.

facti sumus mundo, angelis et hominibus. » Audi S. Augustinum: «Nativitate ista collyrium fecit, unde tergeretur oculi cordis nostri: ejus gloriam nemo posset videre, nisi carnis humilitate sanaretur: caro te obsecaverat, caro te sanat; sic venit medicus ut de carne vitia carnis extirperet.»

GLORIAM QUASI UNIGENITI A PATRE. — Arabiens, quasi *unicus qui est a Patre*. Sensus est, q. d. Vidimus Christi gloriam, talem et tantam, qualis et quanta decebat unigenitum, vel que ostenderet eum esse unigenitum Dei Filium: cui scilicet, ut ait S. Basilius, Deus Pater omnem gloriam, omnem substantiam dedit sicut solent parentes filiis suis unigenitis relinquere omnem suam hereditatem. Hanc Christi gloriam vidit S. Joannes cum sociis, in transfiguratione in monte Tabor, in gloriosa ejus resurrectione, in ascensione in cœlum, in missione Spiritus Sancti, in cœlesti et divina ejus doctrina, vita et miraculis. Ergo vox quasi non similitudinem, sed veritatem denotat. Ita S. Chrysostomus: «Verbum quasi, inquit, hoc in loco non similitudinis est, neque parabola, sed confirmationis et definitivissimæ; q. d. Vidimus gloriam, qualem deceat, et credibile sit habere unigenitum et dilectissimum omnium, regis Dei Filium.» Et Theophylactus: «Spectavimus gloriam, non talem qualem habebat Moyses, vel eum qua gloria Cherubim et Seraphim Prophete apparuerunt; sed talem gloriam, qualem deus esse unigeniti a Patre, quæ illi naturaliter inest. Nam *velut*, hic non similitudinis, sed confirmationis et determinationis indubitæ verbum est.» Et Euthymius: «Gloriam, non qualis est Sanctorum beatorum, vel angelorum, sed gloriam vere unigeniti, nam hic dictio *εἷς* (tanquam) idem significat quod vere.»

Porro gloria deitatis Christi, per carnem assumptam, quasi per velum transparuit et emicuit, ait Euthymius, qui et addit: «Quæ autem erat illa Verbi gratia? Certe nunquam antea visa variegata miracula, per lucida ac supernaturalis transformatio, et tempore passionis solis præter naturam obscuratio, formidabilis veli scissio, horribilis terre motus, petrarum scissionses, monumentorum apertiones, mortuorum suscitationes, quodque omnium caput est, mirabilior quam dei aut cogitari queat, Domini resurrectio, et post hæc quæcumque gloriosa Apostoli deinceps conspexerunt.»

A Patre refer ad unigeniti; hoc enim unice genitus prodiit a Patre. Addit hoc, «quia, ut ait S. Bernardus, serm. 2 *De Pentec.*, totum paternum est, quod de corde Patris Christus attulit nobis, ut nihil in Filio Dei, nisi dulce, nisi paternum humani generis tripliciter suspicietur.» Sublimius et magis ad litteram S. Cyrillus: «Firma, ait, et immutabilis supernaturalis illa natura est, eodemque modo semper se habens, propriis semper dignitatibus æqualiter abundat. Quamvis ergo

Verbum caro factum sit, non tamen infirmatio carnis superatum est, nec de prisca majestate atque omnipotentia decidit, quocumque homo factum est. Vidimus enim, inquit, gloriam Christi a Deo, sublimiorem creaturæ gloriam, ut mentis quisque compos, nulli alii, quam unigenito Dei Filio, convenire illam fateatur (1).»

PLENUM GRATIÆ ET VERITATIS. — Erasmus et Cajetanus hæc jungunt sequentibus referuntque ad Joannem Baptistam, de quo sequitur, non ad Christum, de quo sermo præcessit. Sic ergo verunt et nequunt, «Plenus gratiæ et veritate Joannes testificatur de ipso,» scilicet Jesu, quod ipse sit Christus, quia, inquit, Græce est *πλήρης*, id est *plenus* in nominativo masculino. Verum hæc disjunctio, versio et expositio est contra omnes Patres, et contra perpetuum Ecclesiæ consensum, ac contra dispositionem codicum Græcorum, Latinorum, Syrorum, Arabicorum, etc., qui constanter post *εἷς* *veritatis*, ponunt punctum. Insuper repugnant sequentibus; nam explicans Joannes quomodo Christus sit plenus gratiæ et veritate, subjuncti dicens: De plenitudine ejus omnes accepimus. Nec obstat quod in textu Græco sit *πλήρης*, id est *plenus*, tum quia in multis codicibus ponitur *πλήρης*, in accusativo, id est *plenum*; in aliis *εἷς* *πλήρης* in margine ponitur: quod si velimus legere *πλήρης*, id est *plenus* in nominativo, tum verba præcedentia legenda sunt per parenthesis, hoc modo «et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre,» ut legitur Biblia Lovan. Henenii, et ita servatur idem sensus: nam *πλήρης* refertur ad *εἷς*, q. d. Verbum caro factum erat plenum gratiæ et veritatis. Alludit ad verbum humanum, cujus summa laus est, sit gratiosum et verum, sive verax; sic enim Verbum divinum, non tantum in se, qua Verbum Dei Patris (quis enim de eo dubitet?), sed etiam qua caro factum, sive qua homo, in se quæ in fonte et capite, non participando, sed per se, et quasi nativa sua vi, omnibus gratiæ, tam gratum facientis, quam gratiæ data, donis a Deo fuit cumulatum, atque ore et opere, in omnibus suis dictis et factis, eximiam gratiam præ se tulit, juxta illud: «Mirabantur omnes in verbis gratiæ, que procedebat de ore ipsius,» *Luc. iv*, 22. Idem fuit plenum veritate, quia omnes errores, item umbras legis veteris detexit, ipsamque veritatem olim a Prophetâ promissam exhibuit. Insuper in ipso «sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi,» *Coloss. ii*, 5.

PLENUM GRATIÆ (2). — «Non enim gloriam po-

(1) Juxta alios, a Patre melius jungitur nomini *gloriam* ejus, quæ, cum ratio grammaticæ utramque interpretationem sequæ admittat, et hæc præteritis, plenior inde existit sensus: nil enim prius sententiæ adepto, additur insuper gloriam hæc eam esse quam Verbum a Patre sibi, utpote unigenito, communicatum recepit.

(2) *Plenus gratiæ et veritatis*. De his ita Kunoel in h. l.: «Respondet formula *εἷς* καὶ *πλήρης* Hebræorum